

функцію в межах усього фінансового ринку країни. Але регулююча функція ринку облігацій має обмеження, що стосуються сфери функціонування цього ринку.

Виходячи із вищевикладеного, ми вважаємо, що ринок облігацій характеризується наступними функціями:

- акумулювання коштів юридичних та фізичних осіб;
- залучення коштів серед великої кількості вітчизняних та зарубіжних інвесторів;
- перерозподіл коштів між галузями економіки;
- концентрація коштів в пріоритетних галузях економіки;
- забезпечення фінансування науково-технічного прогресу;
- оптимізація попиту та пропозиції на кошти, що обертаються на фінансовому ринку;
- створення конкурентного середовища на фінансовому ринку;
- створення нових фінансових інструментів;
- інтеграція між внутрішнім та зовнішнім фінансовим ринком;
- індикативний вплив - стан фінансового ринку в цілому;
- інформаційне відображення динаміки фінансового ринку;
- регулювання грошових потоків на галузевому та державному рівні;
- перерозподіл фінансових ризиків між суб'єктами господарювання та бюджетними структурами;
- страхування фінансових ризиків від непередбаченого негативного руху коштів.

Ці функції розкривають економічну сутність сучасного ринку облігацій, дають можливість усвідомити сутність процеси, що відбуваються на ринку, та є основою для розробки практичних рекомендацій щодо регулювання ринку облігацій України. З метою розширення та поглиблення дослідження в цьому напрямку вважаємо за необхідне розглянути процеси протиріччя між функціями ринку облігацій і ринку акцій та інших сегментів фондового ринку. Дослідження такого характеру нададуть можливість розкрити взаємовідносини між різними сегментами фондового ринку та оцінити сучасні тенденції, які гальмують розвиток ринку цінних паперів на Україні.

Література

1. Мозговий О.М. Фондовий ринок: Навч. посіб. / Київський національний економічний ун-т. — К.: КНЕУ, 1999. — 332 с.
2. Павлов В.І., Пилипенко І.І., Кривовязюк І.В. Цінні папери в Україні: Навчальний посібник. — Видання 2-ге, доповнене. — К.: Кондор, 2004. — 74 с.
3. Буренин А.Н. Рынок ценных бумаг и производных финансовых инструментов.- М.: Издательство: Научно-техническое общество имени академика С.И. Вавилова серия: Теория и практика финансового рынка дата выхода, 2002. — 276 с.
4. Миркин Я.М. Рынок ценных бумаг. Учебное пособие. — М.: Финансовая академия при Правительстве РФ, 2002. — С. 10-11.
5. Маковецкий М.Ю. Инвестиционный процесс и рынок ценных бумаг: механизм функционирования, современное состояние, перспективы развития. - М. АН. 2004. — 650 с.

УДК 336.71

Г.С. Ліщенко

СПІВРОБІТНИЦТВО БАНКІВ ЗІ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ ЯК СПОСІБ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Розвиток фінансового ринку країни відбувається як шляхом вдосконалення окремих його елементів, так і зв'язків між ними. Останнім часом співробітництво комерційних банків та страхових компаній стає дедалі популярнішим. Ця тенденція має свої причини, а саме численні взаємні переваги від такого співробітництва. Поряд із ними існують також суттєві проблеми розвитку кооперації між банками та страховими компаніями.

Дана тема досить широко обговорюється в періодичних виданнях України та Росії. Серед найбільш активних авторів слід відмітити В.М. Фурмана, який приділяє увагу питанням комплексного страхування банківських ризиків [1, с. 118-122], а також П.В. Щедрого, О.М. Бігуна, М.М. Полєвіка, розглядаючих практику страхування кредитів в банківській системі України [5, с. 54-59]. Проблеми

налагодження співпраці переважно розглядаються з позиції страховиків, що може бути пояснене сильнішою позицією банків відносно страхових компаній на фінансовому ринку. Тому метою даної роботи є вивчення основних проблем, що пов'язані із розвитком відносин між страховими компаніями та комерційними банками, а також пошуком шляхів їх вирішення для спрямування цих відносин у конструктивне русло. В даній роботі, на відміну від численних публікацій, проблеми будуть розглянуті переважно з позиції банків.

Співробітництво між двома установами в ринкових умовах можливе, якщо воно є взаємовигідним як для однієї, так і для іншої сторони. Співробітництво між страховими компаніями та банками здійснюється переважно в двох напрямках: страхування власних ризиків банку та продаж страхових продуктів через філіальну мережу (як окремий, так і перехресний продаж продуктів).

Страхування – один із методів управління ризиками, що полягає у передачі ризику за певну плату іншій особі. Банк за допомогою страхування може управляти кредитним ризиком та нефінансовими, переважно операційними, ризиками. Зменшення кредитного ризику відбувається шляхом страхування заставного майна, життя позичальника, його відповідальності перед третіми особами, що дає змогу забезпечити повернення коштів в разі втрати об'єкта застави, та смерті або втрати працездатності позичальника. Крім того, банки активно зменшують наслідки реалізації операційних ризиків шляхом страхування власного чи орендованого майна, автотранспорту, банкоматів, готівки в банкоматах та готівки, що знаходиться в дорозі, платіжних карток від шахрайства.

Страхування операційних ризиків є одним із найбільш ефективних способів управління ними, оскільки операційні ризики не піддаються точній кількісній оцінці, та прогнозування є достатньо складним процесом, разом з цим збитки від реалізації даного виду ризиків є досить значними. Його неможливо уникнути, він завжди притаманний банківській діяльності, тому найбільш простим способом управління ним є передача його за плату іншій особі.

В країнах з розвинутою економікою, де відносини між страховими компаніями та банками склалися тривалий час є популярним такий вид страхування, як BBB (Bankers Blanket Bonds), що дає змогу захистити банк комплексно від більшості операційних ризиків [1, с. 119]. Наприклад, в США обов'язково повинні мати поліс BBB не лише місцеві банки, але і представництва іноземних банків. Європейське законодавство не вимагає обов'язкової наявності такого полісу, проте найбільші банки цей поліс мають. Лідером продажу даного страхового продукту на світовому ринку є синдикати «Lloyds». Все більше цей вид страхування стає популярним у країнах, що розвиваються: в Польщі, Прибалтиці, Росії. По даних газети „Бізнес” за цією програмою в Україні не застраховано жоден банк [2, с. 33]. В той же час, в Росії такий поліс мають до 30 банків, а середньорічний обсяг зібраних премій за даним видом страхування становить близько 6 млн. дол. США [3, с. 23].

Такий невпевнений розвиток комплексного виду страхування банківських ризиків в Україні викликаний декількома причинами. По-перше, існує недовіра банків до страховиків, що виражається у відмові надавати інформацію, що необхідна для оцінки розміру банківських ризиків, мотивуючи це банківською або комерційною таємницею. По-друге, тарифи за комплексним страхуванням банківських ризиків є досить високими і сягають до 10%, тому банки вважають більш вигідним формувати власні резерви на покриття таких ризиків. Така висока ціна обумовлена як великою кількістю ризиків, які покриває даний поліс, так і тим, що великий за розміром ризик потребує перестрахування, яке неможливо здійснити в межах українського ринку, тому потребує пошуку партнерів-перестраховиків за кордоном. Крім того, на ціну впливає те, що перед взяттям на себе таких значних ризиків та визначенням тарифу, страхова компанія проводить аналіз ризикозахисності банку (сюрвей). Сюрвей передбачає оцінку ефективності системи управління ризиками банку, що потребує від банку відкриття перед страховиком своїх бізнес-процесів, системи безпеки тощо. Сюрвей є взаємовигідною процедурою, як для страхової компанії, так і для банку. Страхова компанія може достатньо точно оцінити розмір ризиків, які на себе бере. Банк отримує незалежну оцінку своїм системам захисту від ризиків, що дає можливість виявити в них недоліки та усунути їх.

Витрати на проведення сюрвея є досить високими, оскільки системи управління та безпеки у банків досить різні, оцінка їх ефективності та ймовірності настання ризику завжди індивідуальна. Тому зробити менш затратною цю складову страхового тарифу важко, оскільки дана робота майже не піддається автоматизації. Крім того, на ціну впливає така обставина, що в разі перестрахування ризику у зарубіжній компанії, найчастіше перестраховик вимагає, щоб сюрвей здійснювала іноземна компанія із відповідним іміджем або її представництво, що відповідно відбивається на вартості сюрвея.

Відповідно до світової практики, поліс комплексного страхування банків передбачає:

- страхування кримінальних ризиків банку;
- страхування від електронних та комп'ютерних злочинів;

- страхування професійної відповідальності.

Комплексне страхування кримінальних ризиків банку передбачає як страхування від злочинних дій третіх осіб по відношенню до банку (крадіжка зі зломом, підробка документів тощо), так і злочинів, що скоюються штатними працівниками банку. Об'єктами страхування є: нелояльність персоналу; цінне майно у приміщеннях банку; транспортування цінного майна; підроблення банкнот, чеків, цінних паперів; приміщення банку та обладнання; юридичні та судові витрати. Звичайно, до полісу комплексного страхування банківських ризиків в залежності від потреб клієнта можуть бути включені інші ризики, наприклад, страхування майна, що знаходиться у депозитарних ячейках, банкоматів тощо.

Страхування кримінальних ризиків найчастіше здійснюється поряд із страхуваннями комп'ютерних та електронних злочинів. Комп'ютерні та електронні ризики страхуються з метою покриття збитків від несанкціонованого втручання до автоматизованих систем банку. Об'єктами страхування є комп'ютерні системи банку, діяльність процесінгової компанії, електронні дані та носії, електронний зв'язок, електронні перекази тощо.

Страхування професійної відповідальності передбачає відшкодування збитків від подання позовів третіх осіб, що зазнали втрат від помилок співробітників банку під час виконання ними своїх професійних обов'язків, а також викликаних збоями комп'ютерних систем банку.

Таким чином, комплексне страхування банківських ризиків є достатньо індивідуальним видом страхування, оскільки може відрізнятися переліком ризиків, що покриваються полісом, ціною, яка залежить від системи захисту банку від ризиків, від кількості ризиків, що страхуються, від необхідності здійснювати перестраховування в зарубіжних компаніях тощо.

Отже, недостатній розвиток даного виду страхування переважно викликаний неготовністю банківського та страхового ринків до цього. Можливі варіанти вирішення проблеми розкриття інформації – поява на українському ринку представництв та філій сюрверів із високою репутацією, визнаних на міжнародних ринках аудиторських та консультативних послуг, яким банки можуть довірити конфіденційну інформацію. Проблема здешевлення даного виду страхування може бути вирішена шляхом впровадження франшизи, що дозволить значно знизити тариф, але банк буде захищений лише від катастрофічних ризиків, в разі реалізації яких він може збанкрутувати.

Ще одним напрямком співпраці банків зі страховими компаніями є страхування фінансового ризику. Даний інструмент управління кредитним ризиками є аналогом формуванню резервів, проте він не має законодавчої підтримки. Якщо банк страхує свої кредитні ризики, він все одно має в повному обсязі формувати резерви під кредитні операції згідно вимог Національного банку України. Більш того, предметом непорозуміння між Державною податковою адміністрацією та банками стали затверджені Наказом ДПАУ № 547 від 22.09.2004 р. зміни до податкового роз'яснення "Щодо застосування пункту 12.2 ст. 12 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" щодо формування банківськими установами страхового резерву, що створюється за рахунок збільшення валових витрат", затвердженого наказом ДПАУ від 15.07.2002р. № 334.

Державна податкова адміністрація України шляхом надання вищезгаданого податкового роз'яснення практично намагалася внести неправомірні зміни до податкового законодавства. Зокрема, ДПАУ, всупереч пп. 12.2.1. ст.12 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", у податковому роз'ясненні зробила висновок про те, що створення відповідно до ст. 12 Закону страхових резервів за кредитами у тих випадках, коли ризики неповернення кредитних коштів за такими кредитами було застраховано, є неправомірним, і тому витрати банківських установ по формуванню страхових резервів за кредитами, що застраховані за укладеними договорами із страховими установами, не підлягають віднесенню до складу валових витрат у порядку, встановленому підпунктом 5.2.4 пункту 5.2 ст. 5 Закону [4, с. 1].

З метою вирішення цього питання Асоціація українських банків зверталася до ДПАУ, НБУ та Комітету ВРУ з питань фінансів та банківської діяльності щодо скасування податкового роз'яснення, затвердженого наказом ДПАУ №547 від 22.09.2004р., як такого, що суперечить чинному законодавству України. Правомірність точки зору Асоціації та банків підтверджено листами Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності від 19.11.2004р. за № 06-10/10 та НБУ від 29.11.2004 р. за N 40-108/229-12, наданими на запит АУБ, які були направлені банкам, а також рішеннями Господарського суду м. Києва від 24.01.2005 р. та суду апеляційної інстанції від 29.03.2005р. [4, с. 1].

Таким чином, розвиток страхування банками фінансових ризиків не лише не стимулюється на законодавчому рівні, а навпаки гальмується. Така позиція державних органів пов'язана із тим, що останні вважають, що банки шляхом страхування фінансових ризиків оптимізують податкове навантаження. Така позиція має свої підстави, проте механізми регулювання даної потреби

потребують вдосконалення. Крім страхування власних ризиків банки з метою зниження кредитного ризику здійснюють страхування заставного майна та життя позичальників. Таке страхування здійснюється за рахунок клієнта, але в разі настання страхового випадку вигодонабувачем є банк. Страхування застави здійснюється як під час кредитування юридичних, так і фізичних осіб. При кредитуванні юридичних осіб переважно страхуються такі види забезпечення, як майбутній врожай, товари в обороті тощо, крім того іноді страхується життя керівника юридичної особи. При кредитуванні фізичних осіб найчастіше страхуються транспортні засоби та нерухомість, життя позичальника, відповідальність позичальника перед третіми особами [5, с. 65].

Співпраця банків зі страховими компаніями породжує питання про їх відбір. Кожен банк має свій індивідуальний підхід до цього питання, але все ж таки можливо виділити три основні групи банків в залежності від шляхів вирішення цього питання. Перша група банків пов'язані зі страховою компанією відносинами власності або контролю (кептивні компанії), тому переважна більшість заставного майна, фінансових ризиків та інших ризиків банку страхується саме в них [6, с. 58]. Друга група банків обирає для себе декілька універсальних страхових компаній на вигідних для себе умовах (розміщення депозиту в банку, отримання комісійних тощо). Інша група банків проводить акредитацію компаній, в яких можуть страхуватися об'єкти застави та банківські ризики. На кожну компанію встановлюється ліміт відповідальності, який найчастіше залежить від фінансового стану страхової компанії та обсягу вже застрахованих ризиків.

Останній спосіб відбору страхових компаній є найкращим для великих банків із значними обсягами кредитних портфелів та значними обсягами операцій, одна чи дві компанії не зможуть покрити ризики по ним. Для покриття заставного майна портфеля фізичних осіб банкам першої десятки необхідно здійснити акредитацію щонайменше десяти компаній.

Крім того, страхові компанії відзначають, що банки диктують умови співпраці, але це стає зрозумілим, якщо порівняти розміри та динаміку розвитку банківського та страхового ринків (рис. 1).

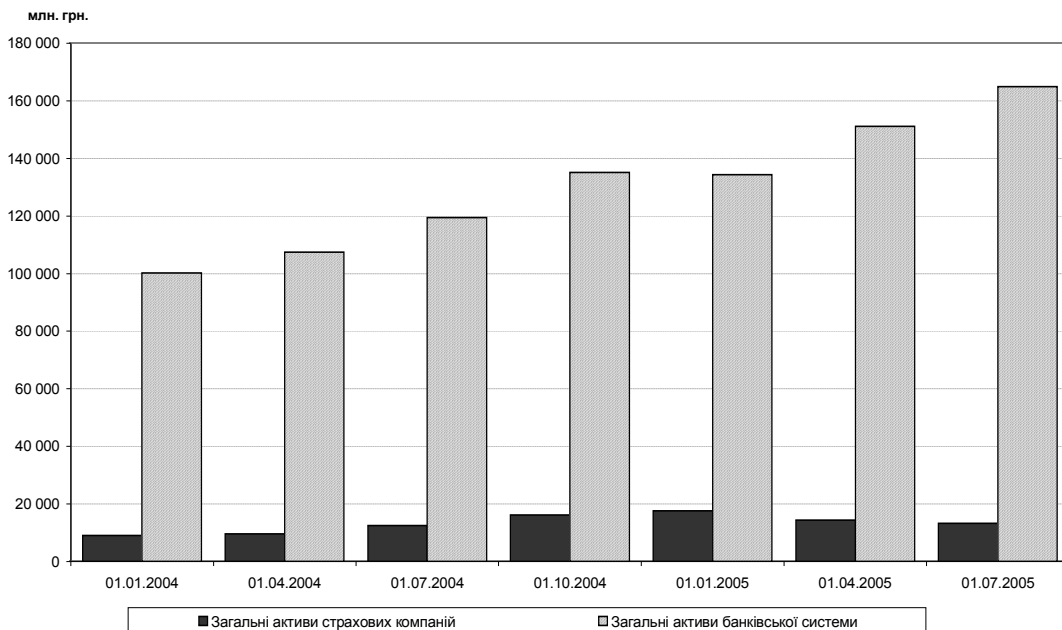

Рис. 1. Розвиток банківського та страхового ринків в 2004-2005 рр.

Станом на 01.07.2005р. загальні активи страхових компанії складають 8% від загальних активів комерційних банків.

Одним із напрямків співпраці банків та страхових компаній є перехресний продаж продуктів, створення „фінансових супермаркетів”. Даний напрямок співпраці дає змогу розширити клієнтську базу, підвищити якість обслуговування клієнтів, як банкам, так і страховим компаніям. В той же час, страхові компанії можуть використовувати філіальну мережу банку для збуту своїх продуктів, здійснюючи значну економію на розвитку власної мережі, тоді як банки мають додаткову статтю доходів – комісійні за продаж страхових полісів.

Таким чином, співпраця банків зі страховими компаніями знаходиться в стадії розвитку. Основними проблемами співпраці є незрілість як страхового, так і банківського ринку. В банках системи управління ризиками перебувають в стані формування, тому певних традиційних відносин між банками та страховими компаніями щодо страхування власних ризиків ще не склало. Збільшення

обсягу операцій збільшує ймовірність настання операційних ризиків, тому напрямок співпраці банків зі страховими компаніями по страхуванню операційних ризиків та комплексному страхуванню банківських ризиків є досить перспективним. Крім того, має перспективну і розвиток співпраці по спільному продажу банківських та страхових продуктів та створення “фінансових супермаркетів”.

Література

1. Фурман В.М. Світовий досвід комплексного страхування банківських ризиків // Фінанси України. – 2004.-№1 – С. 118-122.
2. Гнедиш І. Как страховщики “дружат” с банкирами и зачем банкам нужны страховые программы // Бизнес. – 2002.-№17. – С. 32-35.
3. Федоров А. Банки не идут на три В // Страхование. – 2004.-№46 – С. 23-26.
4. Лист Асоціації українських банків №12-09/0367 від 21.04.2005.
5. Щедрий П.В., Бігун О.М., Полевик М.М. Практика страхування кредитів, наданих індивідуальним клієнтам, в банківській системі України // Страхова справа. – 2004.-№3. – С. 54-59.
6. Bancassurance: стратегічний напрямок розвитку страхового ринку України // Страхова справа. – 2004.-№3. – С. 54-59.

УДК 330.101.8 (477.75)

Н.В. Иванова

НЕРАВЕНСТВО В РАСПРЕДЕЛЕНИИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ КАК ФАКТОР ВОЗНИКНОВЕНИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ

Проблема существования и развития теневых экономических отношений приобретает все большую остроту в период нестабильности и критического состояния экономики государства. В Украине она усугубляется длительным экономическим кризисом, разрушением хозяйственных связей, ростом безработицы, падением уровня жизни населения и другими обстоятельствами.

Теневая экономика в Украине сформировалась как целостная, многогранная форма хозяйствования, которая динамически развивается. Её сущность – в сокрытии реальных объемов производства от официальной статистики с целью получения сверхприбыли. Значительных размеров тенезация экономических отношений достигла и в АР Крым.

Для современной научной литературы проблема возникновения и развития теневой экономики в Украине является достаточно актуальной. Впервые высказывание о том, что источником зарождения нелегальных экономических отношений является отдельная личность с ее «духовным и физическим несовершенством», было сделано А.В. Турчиновым в его научном исследовании «Теневая экономика: теоретические основы исследования» [1, с. 269]. В своей монографии «Детенезация экономики» В.А. Предборский говорит о том, что причиной возникновения теневой экономики может служить асимметрия социально-экономических процессов, которая приводит к противоречию желаемого и действительного [2, с. 15]. По мнению А.В. Базилюка и С.О. Коваленко, истоки зарождения теневых отношений как экономического явления заложены в самом человеке, в мотивах его поступков и действий, интересах, специфике и уникальности социальной психологии индивида [3, с. 24]. Представление каждого человека о материальном вознаграждении за свой трудовой вклад в создание общественного продукта носит индивидуальный характер. Неоправданные ожидания оценки результатов труда являются важным условием возникновения противоречия интересов и весомым фактором расширения теневой деятельности с целью сокращения возникшего несоответствия. На сегодняшний день остаются практически не изученными проблемы неравенства в распределении доходов, развития теневой экономики в Украине в целом и в АР Крым в частности.

С появлением государства и формированием первой экономической системы возникают и первые признаки дисгармонии интересов. Одним из цивилизованных путей преодоления неравенства интересов является перераспределение собственности. В качестве незаконных способов преодоления противоречий выступают противоправные действия, такие как кража, различные формы мошенничества, умышленного уничтожения или присвоения имущества, причинения убытков. Существуют и другие, более тонкие методы теневых отношений, которые совершенствовались